

Suomalaisnuorten kokemuksia perheen mukana muuttamisesta Benelux-maihin

Jarmo Karjalainen

Tiivistelmä

Benelux-maissa asuu satoja suomalaisnuoria, joiden elämä ja identiteetti rakentuvat monien eri kulttuurien vaikutuksesta. Näiden nuorten elämä avautuu monikulttuurisen yhteiskunnan käsitteen kautta, tällöin perinteiset kulttuuriin sopeutumisen mallit eivät toimi, koska ne olettavat valtaväestön ja vähemmistöryhmän hierarkkista kohtaamista. Kulttuuriin sopeutumisen yhteydessä tulee tarkastella kahta ulottuvuutta: sosiokulttuurista sopeutumisesta sekä psykologista sopeutumisesta. Suomalaisnuorten sopeutuminen Benelux-maihin tapahtui alkuinnostuksen tai alkuahdistuksen, kyseenalaistamisen, uudelleen orientoitumisen ja integroitumisen kautta. Nuorten elämänpiiri muodostui pitkälti samanlaisista

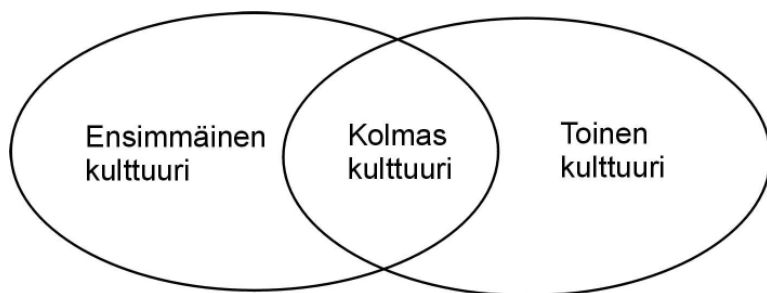
elementeistä kuin Suomessakin, eli kodista, koulusta ja vapaa-ajasta. Nuorten kokemukset Benelux-maissa asumisesta olivat pääosin hyviä. Benelux-maissa asuvat suomalaisnuoret määrittivät itsensä suomalaisiksi, samaan aikaan he kuitenkin kokivat olevansa enemmän kuin suomalaisia. Monikulttuurisessa maailmassa kulttuuri-identiteetin merkitys vaihtelee tilanteiden mukaan. Eri kulttuurien vaikutuksessa eläminen tuotti yksilölle luovuutta. Nuorista voidaankin puhua kulttuurikamelleonteina. Tähän liittyy kuitenkin vaaransa: nuori ei aina ole selvillä siitä, kuka hän todellisuudessa on ja mihin hän kuuluu. Nuorten identiteettiä kuvaakin parhaiten hybridisen identiteetin käsite.

Johdanto

Tämä Joensuun yliopistoon erityiskasvatuksen syventäviin opintoihin liittyvä tutkielma käsittelee Benelux-maissa asuvien suomalaisnuorten elämää. Globalisaation ja nomadiuden (nykyajan paimentolaisuuden) myötä maailmalle muuttaa yhä enemmän suomalaisia. Pysyvän siirtolaisuuden sijaan on yhä tyypillisempää,

että siirtolaisuus on tilapäistä. Tilapäisen siirtolaisuuden piirteisiin kuuluu se, että koko perhe muuttaa yhdessä. Näin on tapahtunut myös tämän tutkielman kontekstissa: Benelux-maihin on muuttanut ja muuttaa paljon suomalaisia perheitä ja heidän mukanaan myös lapsia ja nuoria. Ulkomaille muuttavista nuorista käytetään nimityksiä matkalaukkulapset, kolmannen kulttuurin lapset tai globaalit nomadit (Martinen 1992; Tikka 2004; McCaig 1984). Kansainvälisesti globaalien nomadi- nuorten elämää on tutkittu laajasti. Alan merkittäviä pioneereja ovat mm. Useem, Pollock ja Van Reken. Heidän tutkimustulokset puoltavat sitä, että lasten ja nuorten sopeutuminen tapahtuu eri tavoin kuin aikuisilla. (Mm. Useem, Useem & Donoghue 1963; Useem 1999; Pollock & Van Reken 1999; Van Reken 2001). Lapset ja nuoret kehittävät uuden kulttuurin elämänsä, josta käytetään nimitystä kolmas kulttuuri. Kolmas kulttuuri tarkoittaa sitä, että lasten ja nuorten elämäänsä vaikuttavat heidän vanhempiensa kulttuuri, heidän nykyisen asuinmaansa kulttuuri ja näiden kahden em. kulttuurin pohjalta muodostuva oma kolmas kulttuuri. Kolmas kulttuuri ei ole

Jarmo Karjalainen, KM, sosionomi-diakoni (AMK), perhetyön projektikoordinaattori/Benelux-maiden perhetyön projekti, Suomen Merimieskirkko. Merimieskirkko on toteuttanut perhetyön projektia Benelux-maissa vuodesta 2003, www-sivut: www.merimieskirkko.fi. Kirjoittaja on tehnyt pro gradu -tutkielmansa osana projektia.

Kuvio 1. Kolmannen kulttuurin muotoutuminen (vrt. Toiviainen 1999; Tikka 2004).

niinkään näkyvä, vaan mielentasolla oleva kulttuuri.

Suomessa nuorten siirtolaisten tutkimus on ollut vähäistä. Tämän vuoksi on erityisen tärkeää, että globaalien nomadien elämää tutkitaan laajemmin nimenomaan suomalaisesta näkökulmasta. Nuorten siirtolaisuuden vähäinen tarkastelu heijastuu myös terminologiaan. Ei ole olemassa vakiintuneita käsitteitä siihen, mitä matkalaukkulapseudella, kolmannen kulttuurin lapsella tai globaalilla nomadilla tarkoitetaan. Tässä tutkielmassa ulkomailla asuvista suomalaisnuorista käytetään nimitystä globaali nomadi.

Globaali nomadi -termi tuli kansainvälisen siirtolaisuustutkimuksen käsitteistöön 1984 Norma McCaigin kautta (Pollock & Van Reken, 1999, xi). Hänen alkuperäinen määritelmä globaalille nomadille on seuraava: *Globaali nomadi on minkä ikäinen tai mitä kansallisuutta tahansa oleva henkilö, joka on asunut merkittävän osan kehitysvuosistaan yhdessä tai useammassa maassa ulkomailla vanhempiensa työn vuoksi.* Olennaista tämän tutkielman nuorien määrittelyssä on se, että he ovat muuttaneet vanhempien **työn** vuoksi toiseen maahan.

Gloaalien nomadien tutkimus on antanut paljon tuloksia siitä, että he ovat kulttuurisesti osaavia ja kyvykkäitä (Tikka 2004; van Reken 2001.) Samaan aikaan nuoret kuitenkin kokevat, että he elävät eri kulttuurien reunalla, eivätkä näin ole minkään kulttuurin ytimessä. Tästä käytetään nimitystä kulttuurinen marginaalisuus. Globaali nomadius heijastaa vaikutuksensa nuorten identiteettiin.

Tutkimuskysymykset

Siirtolaisuustutkimuksen ja erityisesti matkalaukkulapseuteen liit-

tyvän käsitteistön epäselvyyden vuoksi ensimmäinen tutkimuskysymys pyrkii selkiyttämään tätä epäkohtaa kysymällä: **mitä tarkoitetaan matkalaukkulapseudella/-nuoruudella?** Toinen tutkimuskysymys pureutuu suomalaisnuorten elämän tarkasteluun nuorten näkökulmasta katsottuna. Näin siksi, että monet aikaisemmat tutkimukset tarkastelevat ilmiötä pelkästään aikuisnäkökulmasta (mm. Tikka 2004; van Reken 2001). Toinen tutkimuskysymykseni on seuraava: **millaista on elää suomalaisnuorena Benelux-maissa nuorten näkökulmasta katsottuna?** Mm. Useem (2001) on havainnut, että lasten ja nuorten sopeutuminen tapahtuu eri tavoin kuin aikuisten. Tästä havainnosta huolimatta on vain hyvin vähän kuvailuja siitä, kuinka sopeutuminen tapahtuu. Tämän asian selventämiseksi kolmannen tutkimuskysymyksen kautta pohditaan sitä, kuinka **nuorten sopeutumisprosessi etenee nuorten näkökulmasta katsottuna?** Siirtolaisuustutkimuksissa on vain vähän

Kuvio 2. Globaali nomadi -käsitteen suhde muihin läheisiin käsitteisiin.

pohdittu identiteettiin liittyviä näkökulmia, jonka vuoksi tässä tutkielmassa viimeisenä tutkimuskysymyksenä tarkastellaan sitä, **millaiseksi nuoren identiteetti/identiteetit rakentuvat ulkomailla asuessa?**

Aineisto ja menetelmät

Tutkimuksen aineisto on kerätty vuosien 2003–2005 aikana Benelux-maissa. Tutkimusmenetelmänä on käytetty triangulaatiomenetelmää, eli tutkimuskohdetta on tutkittu useilla eri aineistonhankinta- ja tutkimusmenetelmillä. Aineisto koostui nuorille suunnatusta kyselylomakkeesta ja nuorten itsensä tuottamasta materiaalista (N=60), sekä puolistrukturoidusta teemahaastattelusta (N=9).

lältään nuoret ovat olleet 13–18 -vuotiaita. Haastatteluun osallistuivat neljä poikaa ja viisi tyttöä. Haastatelluista kaksi (2) nuorta asuu Alankomaissa, kolme (3) nuorta Belgiassa ja neljä (4) nuorta Luxemburgissa. Suomalaispopulaation pienuuden vuoksi en voi tarkemmin kertoa haastateltavien taustoista.

Tutkimusasetelma on kvalitatiivinen ja tutkielma on tulkinnaaltaan hermeneuttis-fenomenologinen tutkimus. Aineiston analyysimenetelmänä on käytetty pääsääntöisesti teorialähtöistä sisällönanalyysia, joka pohjautuu siihen ajatukseen, että aineistoa pidetään tutkijan teoreettisen ajattelun innoittajana ja lähtökohtana. Tulkinat siis nousevat aikaiseman teorian pohjalta ja vaikutta-

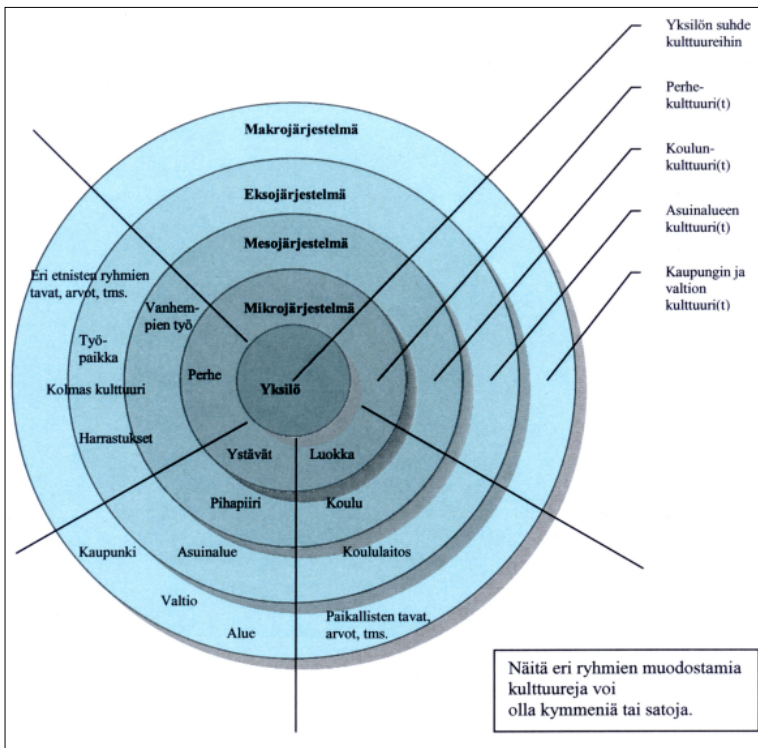
vat analyysin tekemiseen. Samaan aikaan teoreettisen lähestymistavan kanssa analyysissa on käytetty myös aineistolähtöistä lähestymistapaa. Tämä on mahdollistanut rikkaan tiedon analysoimisen, joka pohjautuu aikaisempaan teoriaan ja aineiston sisällöstä nouseisiin teemoihin ja asiakokonaisuuksiin. Analyysia on jatkettu induktiivisella sisällönanalyysilla, joka toteutetaan aineistosta käsin. Sen tarkoituksena on aineiston tiivistäminen, pelkistäminen, ryhmittely ja sen jälkeen abstrahointi.

Tulokset

Kulttuureihin sopeutuminen

Siirtolaisuustutkimus on perinteisesti lähtenyt ajatuksesta, että maahanmuuttajat vähemmistöryhmänä sopeutuvat valtakulttuuriin. Benelux-maissa tämän kaltainen asetelma ei kuitenkaan enää pidä paikkaansa. Suomalaisnuorten elämä avautuu tarkastelemalla sitä suhteessa monikulttuuriseen yhteiskuntaan. Monikulttuurinen yhteiskunta koostuu monista eri kulttuurisista- ja etnisistä ryhmistä, jolloin myös nuorten sopeutuminen tapahtuu suhteessa eri kulttuurisiin ryhmiin ja tasoihin.

Sopeutumista kuvaavana terminä integraatio on toimiva, jos käsitettä laajennetaan monikulttuurisen yhteiskunnan ehdoilla siten, että valtakulttuurin käsite muutetaan monikulttuuriseksi yhteiskunnaksi. Tällöin integroituminen kolmanteen kulttuuriin käy mahdolliseksi. Tässä määrittelyssä olennaiseksi ei nouse valtakulttuurin ja vähemmistökulttuurin suhde, vaan monikulttuurisen yhteiskunta, jossa on monia eri

Kuvio 3. Yksilön suhde kulttuureihin Benelux-maissa (muokattu Bronfenbrennerin (1979) mallista).

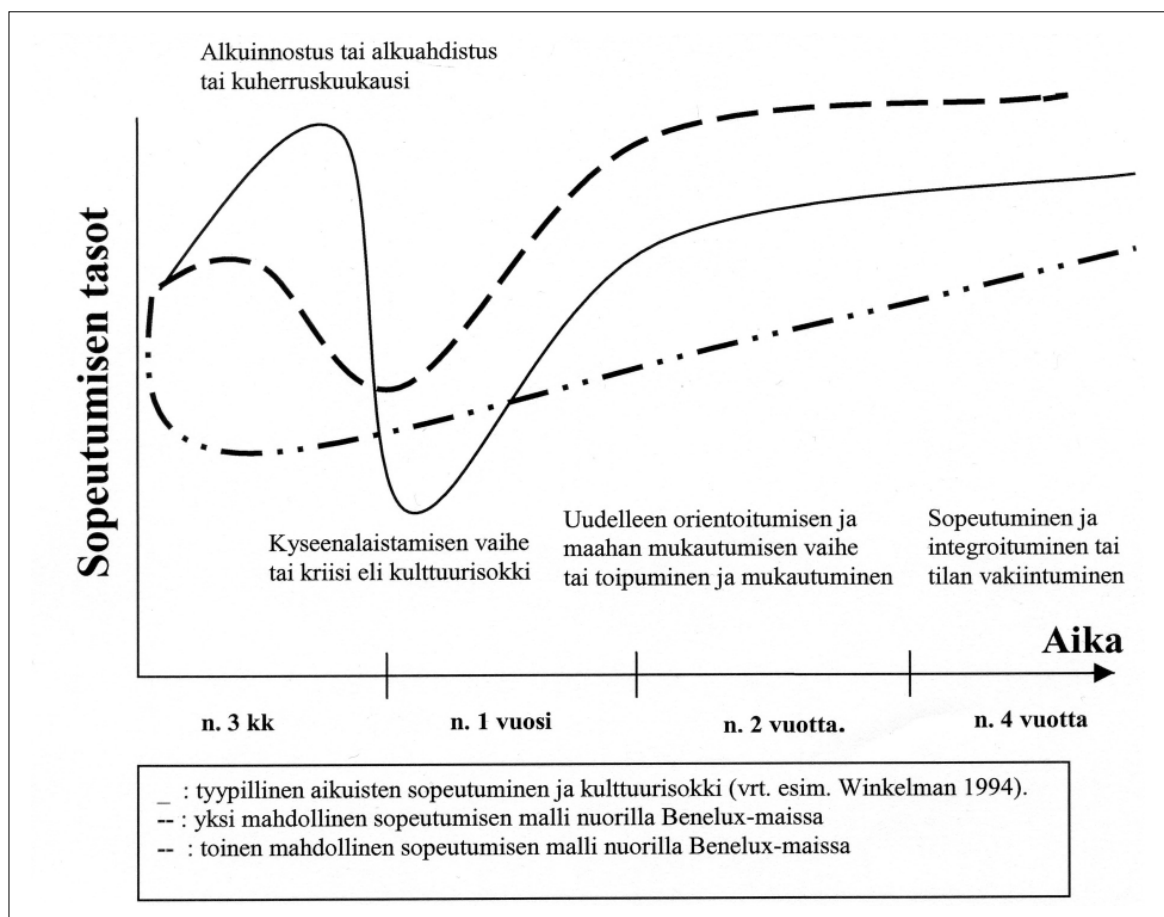
kulttuurin edustajia ja kulttuurisia kerrostumia (ks. kuvio 3). Monikulttuurisuus pitää sisällään myös kolmannen kulttuurin. Tärkeää onkin ymmärtää, että yksilö voi integroitua mihin tahansa kulttuuriin tai kulttuureihin monikulttuurisessa yhteiskunnassa niin, että hänen elämästään tulee tyydyttävää yksilön itsensä määrittelemänä. Sopeutumiseen liittyy myös se, että yksilö integroituu riittävästi muihin kulttuureihin yhteiskunnassa, jotta hän voi toimia yhteiskunnan jäsenenä. Yksilö määrittää integraation asteen ja suunnan. Yhteiskunta tulee ymmärtää alati

muuttavana, ei-stabiilina yhteiskuntana. Olennaista on myös se, että yksilö ylläpitää ja kehittää omaan kulttuuriinsa ja etnisyyteen liittyviä tärkeitä pitämiään asioita. Yhteiskunnan näkökulmasta integroituminen edellyttää sopeutumista kaikilta eri kulttuurisilta ja etnisiltä ryhmiltä. Integroituminen tulee nähdä myös prosessina, joka on jatkuvassa liikkeessä.

Suomalaisnuorten sopeutumisen uuteen kulttuuriin

Nuoret suhtautuvat muuttoon kolmella tavalla, poiketen osittain tai

kokonaan perinteisistä kulttuuriin sopeutumisen malleista. Ensimmäisen ryhmän muodostavat ne nuoret, jotka muuttivat innostuneina ulkomaille. Seuraavan ryhmän muodostavat nuoret, jotka kokivat muuttamisen huonona ajatuksena, koska kaverit tai sukulaiset jäivät Suomeen. Kolmannen ryhmän muodostavat ne nuoret, joille muuttaminen oliyhden tekevää, eli he eivät osanneet sanoa, miltä muuttaminen tuntui. Muuttaminen oli koettu sitä helpompaa mitä nuorempaa muutto oli tapahtunut. Varsinaista kulttuurisokkia nuoret eivät olleet muuton

Kuvio 4. Nuorten sopeutumisen vaiheet Benelux-maissa.

yhteydessä kokeneet, vaan suomalaisnuorten tapauksessa on parempi puhua sopeutumisen vaiheista kuin kulttuurisokista. Tulosten pohjalta nousseen tulkinnan mukaan voidaan sanoa, että nuorten sopeutuminen noudattaa seuraavia vaiheita. Ensimmäisenä vaiheena on **alkuinnostus tai alkuahdistus**. Alkuinnostus tarkoittaa sitä, että nuoret ovat iloisia uudesta asuinmaastaan. Alkuahdistukseen kuuluu puolestaan ”kuherruskuukauden” puuttuminen uuden maan ja sen kulttuuri(e)n kanssa. Toisena vaiheena on **kyseenalaistaminen**. Sopeutumisprosessi jatkuu siten, että uuden maan hienous alkaa hälvetä ja suhde ympäristöön muuttuu kielteisemmäksi. Alkuahdistuksen kokeneilla nuorilla murhe voi syventyä. Kolmas vaihe on **toipuminen ja mukautuminen**. Kaikilla nuorilla seuraa kyseenalaistamisen jälkeen uudelleen orientoitumisen ja maahan mukautumisen vaihe. Tässä vaiheessa nuori oppii hyväksymään uuden asuinmaan kulttuurien erityispiirteet, hän on voinut löytää ystäviä ja saada asemansa vakiintumaan koulussa, harrastuksissa ja muissa arkipäivän asioissa. Neljäs vaihe on **sopeutuminen ja vakaa tila**. Sopeutumisen vaiheessa nuori on hyväksynyt uuden elämäntilanteensa ja voidaan puhua integroitumisesta.

Suomalaisnuorten ohjeet Benelux-maihin sopeutumiseen liittyvät ensisijaisesti avoimuuteen, rohkeuteen, aktiivisuuteen ja kielitaidon kohentamiseen. Nuoret kehottavat ulkomaille muuttavia ikätovereitaan olemaan avoimia uudelle elämäntilanteelle ja sen tarjoamille mahdollisuuksille. Vettäytyminen ja sulkeutuminen ei-

vät auta sopeutumisessa. Maahan muuttavan nuoren tulisi myös olla rohkea menemään uusiin tilanteisiin ja solmimaan uusia sosiaalisia kontakteja. Tähän liittyy myös se, että sopeutumisessa nuoren tulee itsekkin olla aktiivinen. Nuoret painottavat, että ei pidä odottaa sopeutumisen helpottamista vain oman elämän ulkopuolisilta tekijöiltä. Nuorilla uuteen kulttuuriin sopeutumiseen menee yleensä noin puoli vuotta tai vuosi (vrt. Koskela 1998, 38).

Nomadinuoret ovat taitavia kulttuurisesti

Nuoret ovat sitä mieltä, että heidän ymmärryksensä eri kulttuureista on parempi kuin Suomessa asuvilla ikätovereillaan. Nuorten kiinnostus muita kulttuureja kohtaan on suurempi ja he haluavat kehittää enemmän kulttuurienvälisiä taitoja. Kulttuuriseen tietoisuuteen liittyy myös lisääntynyt suvaitsevaisuus erilaisuutta kohtaan. Eri kulttuureissa sukkuoloimisen seurauksena monista globaaleista nomadeista kasvaa kulttuuri-kameleontteja eli yksilöitä, jotka pystyvät mukautumaan erilaisiin kulttuureihin ja tilanteisiin, missä ikinä he sitten ovatkaan. (McCaig 1994, 32–41; Bennet 1993; Useem 2001, vrt. Harinen 2001, 55–62.) Nuoret ymmärtävät kulttuurillisia eroavaisuuksia paremmin kuin monet aikuiset. Tähän tutkielmaan osallistuneiden nuorten kohdalla kulttuurikameleonttimaisuus tuli selkeästi esille sekä kielellisen kyvykkyyden että monenlaisissa eri kulttuureissa toimimiskyvyn myötä. Vaarana kulttuurikameleonttiudessa on se, että nuoren käsitys omasta

minästään voi hävitä hetkellisesti tai pahimmassa tapauksessa kokonaan. Nuori voi olla ymmällään siitä, mitä hän todellisuudessa on ja tahtoo. (Van Reken 2001, 94; Yerasov 1997, 249.) Kulttuurien välillä sukkuoloimiseen liittyy myös kulttuurisen marginaalisuuden kokemukset. Nuori voi kokea, että hän ei kuulu asuinmaansa kulttuuriin, mutta ei myöskään Suomen kulttuuriin. Nomadinuoret elävät yleensä eri kulttuurien reunalla, mutta ei yhdenkään kulttuurin ytimessä saakka, näin myös kokevat tähän tutkielmaan osallistuneet nuoret. Benelux-maissa asuvat suomalaisnuoret kokevat olevansa sekä suomalaisia, mutta myös asuinmaansa kansalaisia. Äidinkielellä eli suomenkielellä on erityinen merkitys nuorille – suomi on heille tärkein kieli. Käyttökielen vaihtaminen äidinkielen toiseen kieleen voi myös vaikuttaa nuoren kokemukseen omasta itsestään. Kielen kautta eri kulttuurien merkitykset avautuvat nuoren elämään eri tavoin.

Suomalaisuuden merkitys ulkomailla

Kaikki nuoret sanoivat, että he ovat suomalaisia ulkomaille enemmän kuin Suomessa koskaan. Nuoret määrittelevät suomalaisuutta sellaisten asioiden kautta, kuten *talvi, sauna, salmiakki, jääkiekko, mäkihyppy ja luonto*. Myös suomalaisuuden symboliset merkit ja merkitykset, kuten Suomen lippu ja kansallishymni, ovat tärkeitä suomalaisuuden ylläpitäjiä. Suomalaisnuoret kokevat olevansa sekä etnisen ryhmänsä, identiteettinsä että alkuperänsä kautta suomalaisia. Myös nationalismin

ja etnisyyden suhde on voimakas. Suomalaisuus on kuin peili, johon katselemalla nuori voi peilata omaa minäänsä ja löytää itsensä sekä suomalaisena että globaalina nomadina. Monilla ulkomailla asuvilla nuorilla on kaksi kotimaata – Suomi ja nykyinen asuinmaa. Vaikka nuoret määrittelevät itsensä suomalaisiksi, on nuorissa nähtävissä myös globalisaation vaikutukset kansallisen ja etnisen identiteetin muotoutumiseen. Etnisyyden tunnistaminen voi olla vaikeaa, koska ryhmiä toisiaan erottelevat piirteet sekoittuvat monikulttuurisessa ympäristössä. Nuorten suomalaisuus on situationaalista. Toisessa tilanteessa nuoret korostavat suomalaisuuttaan, toisessa globaalia nomadiuttaan. Nuorten identiteettiä määrittelee parhaiten *hybridisen identiteetin* käsite. Hybridisyys painottaa identiteetin eri osien sekoittumista ja uusien muodostelmien syntyä. Hybridinen identiteetti näkyy erityisesti siten, että nuoret elävät ja tulevat toimeen uusissa kulttuureissa pitäen samaan aikaan kiinni joistakin suomalaisen kulttuurin piirteistä ja traditioista.

Kasvatuksen pyhä kolminaisuus

Nomadinuorten tärkeinä pitämiä arvoja ovat koti, perhe, ystävät, terveys ja harrastukset, eivätkä ne näin ollen eroa Suomessa asuvien nuorten arvoista. Nuoren maailma koostuu hänen suhteestaan itseensä ja ympäröivään maailmaan, eli voidaan puhua psykologisesta ja sosiokulttuurisesta ulottuvuudesta. Kodin antamalla vaikutteilla on suuri vaikutus siihen, kuinka nuori sopeutuu uuteen maahan. Avoin kasvuympäristö ja suvaitsevat

asenteet luovat onnistuneemman pohjan sopeutumiselle kuin suljettumpi ympäristö ja tiukka-asetteinen kasvatus. Koulu vaikuttaa myös voimakkaasti nuoren sopeutumiseen uuteen maahan. Koulunkäynnin sujumista ja koulussa viihtymistä voidaan pitää yhtenä sopeutumisen mittarina. Nuoret viihtyvät koulussa yleensä ottaen hyvin. Koulussa koetut ongelmat liittyivät käyttäytymisongelmiin ja koulun vaatimustasoon. Vapaa-aikana nuoret ovat ystävien kanssa, käyvät elokuvissa ja oleskelevat kaupungilla. Nuorten tapaaminen tapahtuu koulun ulkopuolella yleensä viikonlopun yhteydessä. Ystävyysuhteita leimaa suomalaisten nuorten vähäisyys. Harrastusten löytyminen ja harrastamisen säännöllisyys tuovat mielekkyyttä nuorten elämään. Nuoret harrastavat pitkälti samoja asioita kuin Suomessakin. Ulkomailla asuminen muokkaa globaalien nomadien identiteettiä ja käsitystä omasta minästä yhä kansainvälisemmäksi, ja sen vuoksi paluu kulttuuritaan homogeeniseen Suomeen ei tunnu houkuttelevalta.

Pohdinta

Ovatko suomalaisnuoret Benelux-maissa globaaleja nomadeja vai tavallisia nuoria?

Onko tarpeellista tietää vastaus yllä olevan otsikon esittämään kysymykseen? Vai onko tilanne jo sellainen, että vastaus on selvä? Ovatko samaan aikaan kaikki läntisen maailmamme nuoret sekä globaaleja nomadeja että tavallisia nuoria? Globalistumisen seurauksena suomalaisnuorista kasvaa yhä

enemmän yksilöitä, joiden elämä ei ole sidottu kulttuuriin eikä maantieteellisiin rajoihin. Tällaisen nuoren identiteetti löytyy lukemattomien identiteettivariatioiden joukosta, ja olennaista on osata elää monikulttuurisessa maailmassa monien kulttuurien joukossa. Tähän tutkielmaan osallistuneiden nuorten elämä näyttää yhtä aikaa sekä tavalliselta että globaalien nomadien elämäältä. Tähän samaan määritelmään päätyvät myös nuoret: he kokevat olevansa tavallisia nuoria, mutta samalla jotakin enemmän – enemmän niin, että kansainvälisyys on osa heidän syvintä olemustaan. Voidaankin todeta, että globaalien nomadien elämässä ei ole kyse yhdestä kansallisesta identiteetistä vaan monikulttuurisuudesta. (Hall 1999, 45–46.) Nuoret eivät ole kuitenkaan minkään yhtenäisen kulttuurin edustajia, koska he samaan aikaan saavat vaikutteita useista kulttuureista. (Pietikäinen, Dufva & Laihiala-Kankainen 2002, 13.) Suomalaisnuorten elämässä on nähtävissä selkeästi kuuluminen globaalien nomadien ryhmään.

Kasvatukselle globaali nomadius asettaa suuria haasteita. Kasvatussektorilla on jo nyt kyettävä tarkastelemaan niitä vaikutuksia, joita globalisaatio aiheuttaa yksilö-, ryhmä-, yhteisö- ja yhteiskuntatasolla. Maailma leikkikenttänä on liian suuri hallittavaksi, tarvitaan paljon tietoa ja taitoa nomadilasten ja -nuorten kohtaamiseen niin maailmalla kuin Suomessakin. Tämä taito kasvatukseen ei synny itsestään, se ei myöskään synny sattumalta, joten tarvitaan järjestelmällistä tutkimusta ja intentionaalista toimintaa.

Tämä tutkielma on ensimmäinen syvällinen kartoitus Benelux-maissa asuvien suomalaisnuorten elämästä. Tutkielma antaa lisätietoa globaalin nomadin maailman ja identiteetin ymmärtämiseen niin, että kasvattajien, vanhemmat mukaan lukien, on mahdollista tukea paremmin kohtaamiinsa nuoria. Yritykset ja organisaatiot, jotka lähettävät työntekijöitä ja heidän perheitään ulkomaan komennuksille, saavat myös tietoa nuorten reagoimisesta muuttoon, samoin suomalaisten parissa toimivat tahot.

Jatkotutkimuksilla olisi tarpeen selvittää sitä, millaisin toimin nuorten elämää voitaisiin tukea kotona, koulussa ja vapaa-aikana sekä pohtia erityisesti koulujen tukipalvelujärjestelmien kehittämistä.

Tutkielman tulokset ovat pitkälti samansuuntaisia kuin aikaisemmat kolmannen kulttuurin lapsista tehtyjen tutkimusten tulokset. Suurimmat erot verrattuna aikaisempiin tutkimuksiin löytyvät suhtautumisesta akkulturaatioon ja integraatioon. Tutkielma on avannut em. teemojen lisäksi myös uudenlaisen kuvan suomalaisnuorista maailmalla – heidän elämänsä ja identiteettinsä eivät muodosta selkeää kokonaisuutta, vaan sitä tulee tarkastella monien eri ulottuvuuksien kautta.

Kirjallisuus

- Bennet, J. M. 1993. Cultural marginality: identity issues in intercultural training. In R.M. Paige (ed.) *Education for the Intercultural Experience*. Yarmouth, Maine: Intercultural Press, 109–135.
- Bronfenbrenner, U. 1979. *The ecology of human development*. Cambridge: The Harvard University Press.
- Hall, S. 1999. *Identiteetti*. Tampere: Vastapaino.
- Harinen, P. 2001. Kulttuurikameleontteja vai matkalaukkulapsia? Nuoret kaksoiskansalaiset kansalaisuuden määritelmien kyseenalaistajina. *Nuorisotutkimus* 1/2001, 55–64.
- Koskela, T. 1998. Matkalaukkulapset tuntematon vähemmistökulttuuri. *Opettaja-lehti* n:o 50, 11.12.1998.
- Laihiala-Kankainen S., Pietikäinen S. & Dufva H. (toim.) 2002. *Moniääninen Suomi. Kieli, kulttuuri ja identiteetti*. Soveltavan kielentutkimuksen keskus. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Marttinen, A.-C. 1992. Matkalaukkulapset. *Pieksämäki: Sisälähetysseuran kirjapaino*. Raamattutalo.
- McCaig, N. 1994. Growing Up With a World View. *Nomad Children Develop Multicultural Skills*. *Foreign Service Journal*, September 1994, 32–41.
- Pollock, D. & Van Reken, R. 1999. The third culture kid experience. *Growing up among worlds*. Maine: Intercultural Press, Inc.
- Reken van, R. E. 2001. *Third Culture Kids: The experience of growing up among worlds*. Yarmouth, ME: Nicholas Brealey/Intercultural Press.
- Tikka, I. 2004. *Suomalainen lapsi maailmalla. Kolmannen kulttuurin kasvatit*. Helsinki: Kansanvalistusseura.
- Toiviainen, I. I. 1999. *Who am I? An Intercultural Experience as a Factor in the Cultural Identity Development. The Case of Finnish Individuals with a Transculturally Mobile Childhood*. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.
- Useem, R. H., 1999. *Third Culture Kids: Focus of Major Study: TCK "Mother" Pens History of Field*. TCK-world. Saatavissa: <http://www.tckworld.com/useem/art1.html>
- Useem, J., Useem, R., & Donoghue, J. 1963. Men in the middle of the third culture. The roles of American and non-western people in cross-cultural administration. *Human Organization*, 169–179.
- Winkelman, M. 1994. Cultural shock and adaptation. *Journal of Counseling & Development* 73 (2), 121–126.
- Yerasov B. S. 1997. *Social Culturelogy*. Moscow: Aspect-Press.